

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

Завршни рад

Битка за Москву у очима домаће колаборационистичке штампе

Ментор:

Др. Дубравка Стојановић

Студент:

Милан Милорадовић ИС16/219

Београд, септембар 2019. године

Садржај

Предговор.....	3
-----------------------	----------

Увод

<i>Операција „Барбароса”</i>	<i>5</i>
<i>Операција „Тајфун”, јуриш на Москву.....</i>	<i>8</i>

Битка за Москву-од победе до позиционог рата

<i>Почетни успеси, немачка непобедивост.....</i>	<i>12</i>
<i>Тајфун заустављен, прелазак у позициони рат.....</i>	<i>17</i>

Европско буђење-крсташки рат против новог Џингис-кана

<i>Слободни народи Европе против Хуна бољшевичке Русије.....</i>	<i>21</i>
<i>Совјетски грађанин-уплашени роб Стаљиновог режима.....</i>	<i>23</i>
<i>Совјетски војник-звер против немачког витеза.....</i>	<i>28</i>

Закључак.....	31
----------------------	-----------

Библиографија.....	34
---------------------------	-----------

Предговор

Операција „ Барбароса” требала је да буде круна немачких успеха од почетка Другог светског рата, тријумф нацистичке и цивилизоване Европе против „варварског“ Совјетског Савеза. Ипак, историја је кренула у другом смеру и уместо великог тријумфа, овај подухват је представљао његов први неуспех, који ће касније водити до слома Трећег Рајха и Хитлеровог режима. Као и сви немачки војни подухвати, и овај је био детаљно праћен у штампи, а што се домаће штампе тиче, најбољи примери се могу пронаћи у колаборационистичким новинама као што су Обнова и Ново Време. Као што је и очекивано, почетак операције је пропраћен великом помпом, најављивањем уједињења слободних народа Европе под нацистичком заставом у борби против заједничког зла. У новинским чланцима се истовремено прате и немачки успеси на фронту али и напада совјетски начин живота, разоткривају лажи комунизма и Стаљинове Русије. Ипак хронолошким поређењем онога што као историчари данас знамо да се дешавало на централном делу Источног фронта и новинских чланака који покривају тај временски период, нарочито од октобра када и почиње коначан напад на Москву, можемо приметити одређена неслагања или макар сакривање истине од јавности. Данас знамо да је Хитлеров напад на Москву био катастрофалан пораз. Ипак савременику који би читао београдску штампу у свом дому, то уопште не би тако изгледало. Пропаганда маестрално налази начине да заобиђе питање Москве тако да би једино читањем између редова неко могао доћи до закључка да ствари баш и не иду по плану и да се неће Божић дочекати на Црвеном Тргу. Од бомбастичних наслова у којима се најављује напад на Москву и којима се прате немачки почетни успеси до тога да на крају Москва бива и ретко помињана, а пажња би била скретана углавном на јужни сектор Источног фронта где су Немци тада имали веће успехе а од децембра све више и више на улазак Јапана у рат са Сједињеним америчким државама, значај освајања Москве и самог централног сектора Источног фронта је драматично смањен. Наравно ни у једном тренутку се не спомиње пораз. Ако ишта немачке снаге су прешле у позициони рат како би

сачувале животе и боље се припремиле за будуће успехе. Анализа чланака из колаборационистичких новина бескрајно је занимљива и омогућава поделу прочитаног на два дела. У првом делу биће праћен ток операције али и саме битке, хваљење немачких успеха и победа а онда после тога креће затишје и скретање пажње читаоцу на далеко битније вести и успехе. Скривање неуспеха је међутим само један део ове пропагандне машине која је радила и у једном другом правцу. Слика Совјета, не Руса, већ Совјета као варвара, убица и наследника монголских хорди који ратују сурово и третирају и своје непријатеље али и сопствени народ са једнаком окрутношћу. Циљ овога је да сруши мит о комунизму као идеалном државном уређењу и да покаже резултате Стаљинове политике у пракси. Кроз слике опустелих села, уплашених и несрећних људи који тек доласком правих Европљана откривају свет тако далек њима до тог тренутка, читалац се приближава суровој реалности бољшевизма и последица таквог државног уређења. На тај начин Хитлерова Немачка има цивилизаторску, ослободилачку улогу. Европа је уједињена први пут после толико векова у крсташком рату против непријатеља који је дехуманизован и представљен као општа претња свим европским вредностима. Пропаганда је итекако била од значаја с обзиром да су гласине о совјетском уређењу као идеалном већ одавно пролазиле Европом. У Србији, која је одувек била везана за Русију, због тога је било изузетно важно да се становништво окрене против бољшевика и одбаци овај отровни режим. Уз то овде се развијао и комунистички покрет отпора. Било је битно показати како се комунисти боре против свега онога што је у Србији било укореењено, њених традиција, вредности и религије. Домаће новине не губе време. Чланци имају циљ да покажу инфериорност руске војске и њиховог уређења, да јасно демонстрирају снагу уједињене Европе под немачким Рајхом. Ипак, то се ради на мудар начин. Није циљ осудити обичног човека и грађанина који је сам по себи жртва комунистичког режима. Рус остаје добар и частан, само заслепљен и изманипулисан. Стога у овом раду, циљ је приказати пропагандно деловање у домаћој штампи током овог турбулентног периода као и распон од велике победе до позиционог рата на истоку, од битке за будућност цивилизације до фронта који

губи на свом значају као и слику Совјета у очима европске штампе, тачније режима који је некада часну Русију претворио у сурову диктатуру без слободе и наде.

Увод

Операција „Барбароса“

Немачки Рајх је пред напад на Совјетски Савез деловао заиста непобедиво. Пошто је у првим годинама рата успео да скрши своје непријатеље, Хитлер је деловао као апсолутни господар Европе. Из окова Версајског мира, Немачка се уздигла као војна суперсила која је некадашње победнике успела да порази и понизи. Трећи Рајх је сада контролисао територије Пољске, Француске, Норвешке, Данске док је Луфтвафе настављао са својим нападима на Енглеску, додуше са мањим успехом. Немачке трупе су такође ређале победе и на афричком фронту, где је генерал Ромел успешно водио блицкриг. Врло брзо Трећи Рајх је проширио своје територије зауевши Грчку и Југославију, и сада му ништа није стајало на путу ка остварењу Хитлеровог плана за ширење на Исток и стварања лебенсраума за немачки народ. Хитлер свакако никада није имао високо мишљење о Совјетском Савезу. Бољшевизам и комунизам су за њега били смртни непријатељ и сигурно се могао очекивати тај конфликт упркос свим претходним договорима и упркос пакту Молотова и Рибентропа. А опет сама инвазија је затекла Совјете потпуно неспремним. Упркос бројним упозорењима, Стаљин није веровао да ће Хитлер прекршити њихове договоре. Али већ дуже време вођа Рајха је планирао операцију „Барбароса“ која би крунисала све његове досадашње тријумфе. Рат са Совјетским Савезом требало је завршити брзо. Постајала је бојазан од сталног јачања Велике Британије и Сједињених Америчких држава. Уз то, у страху од метеоролошких компликација сматрано је да је најбољи период за офанзивна дејства од маја до октобра. Ипак Немци нису сматрали да ће им требати толико времена. Исто тако, у страху да Совјетски Савез не убаци у борбу своје огромне људске и материјалне ресурсе, морала се остварити муњевита победа у најнасељенијим областима и у

којима су се налазили индустријски центри. Срећом по Немце највећи део овога налазио се у европском делу Совјетског Савеза. Као циљ постављена су подручја западно од линије Архангелск-Волга-Астрахан. Тиме би највећи део совјетске индустрије био паралисан и такав губитак био би фаталан. Немачке армије морале су сада боље него икада да примењују своје тактике коришћене у Пољској и Француској. Клиновима је било потребно пробити совјетске линије одбране а онда најзад извршити и опкољавање, затворити непријатеље у котловима из којих не би било излаза. Не може се рећи да Совјети нису били упозорени. Шпијун Рихард Зорга послао је још у марту фото-копију тајних докумената међу којима је било и писмо Јоакима Рибентропа немачком амбасадору у Токију у коме је јасно писало да је напад припреман за другу половину јуна. Зорга је слао доста прецизне податке да би на крају средином јуна јавио и тачан датум напада. Чак у ноћи пред напад, један немачки наредник је пребегао и обавестио о инвазији која је следила. Стаљин је и даље веровао да су у питању биле само дезинформације. Дан који је одабран за почетак операције имао је вишеструку симболику. На тај дан, Наполеонове армије су прешле реку Њемен и почеле напад на Русију а и такође Француска је потписала капитулацију годину дана раније. Вермахт је прешао коначно у офанзивна дејства 22. јуна 1941. отпочевши ову операцију и отворивши Источни фронт, на коме ће бити решен овај велики рат. Операција је почела масовним бомбардовањем. Хиљаде авиона полетеле су и бомбардовале градове попут Мурманска, Кијева, Севастопоља. Већина совјетских авиона била је уништена још на земљи, док је јака артиљеријска паљба нанела значајне губитке Црвеној Армији. Совјетски генерал авијације Копец извршио је самоубиство због катастрофе и толиког губитка авиона. Ослабљена Стаљиновим чисткама и нападачким војним доктринама, Црвена армија није била спремна. Потпуно растројство Црвене армије, немачке трупе брзо су искористиле како би постигле муњевите успехе на свим линијама фронта. Немачка команда је своју војску за напад на Совјетски Савез поделила у три групе армија: група армија „Север” под командом фелдмаршала Вилхелма фон Леба, затим „Центар“ којом је командовао фелдмаршал Федор фон Бок и „Југ” под искусним Гердом фон Рундштедом. Рат је званично био објављен од стране немачког амбасадора када су непријатељства већ почела. Ретки су били облици

организованог отпора међу совјетским јединицама у овим почетним стадијумима операције. У одређеним тренуцима као што је на пример била одбрана тврђаве Брест, или ослобођење градића Јарцева од стране совјетских снага под командом Константина Рокосовског, потенцијална моћ Црвене армије, као и њена борбеност и истрајност могле су се назрети. Али ипак, то није било довољно. Немачке трупе су изводиле блицкриг. Највећа концентрација снага била је на централном делу фронта где је дејствовао и истакнути немачки тенковски командант Хајнц Гудеријан. На овом и на северном делу фронта постизани су и највећи успеси. Врло брзо пао је Вилњус а већ петог дана Гудеријан је био пред Минском иако се често жалио како пешадија не може да држи корак са оклопним јединицама што је наравно успоравало блицкриг. Док се на Северу стизало до Лењинграда који је бивао опкољен, у центру фон Бокове трупе су водиле жестоке битке око Смоленска који је почетком августа и заузет. Ипак борбе око града изазвале су застој. Немачки блицкриг био је успорен и Хитлер је забринут због тога дошао у Борисов где му је фон Бок гарантовао да би до краја августа могао да заузме Москву. Ипак, то није била реална процена. На југу, главни циљ била је Украјина. Офанзиве на југу су кулминирале великом битком за Кијев која се завршила 26. септембра падом самог града. Хитлер међутим у почетку није сматрао Москву приоритетом. За њега то је било само још једно име града, место на мапи а веровао је да су најважнији циљеви заправо Лењинград и Доњецки басен. Зато је за Хитлера имао велики значај пад Харкова, индустријског центра. Освајање Лењинграда сматрао је политички битним. Генерали су га узалуд упозоравали да је главнина Црвене армије испред Москве и да ако жели да победи рат мора да освоји престоницу Совјетског Савеза. Ипак Хитлерова листа приоритета остајала је нетакнута: Лењинград, источна Украјина, Москва. То је довело до критичног одуговлачења. Уместо да прихвати предлоге својих генерала и усмери све силе ка Москви, он је и када је одлучио да Москва мора да падне натерао фон Рундштеда и фон Леба да наставе офанзивна дејства на својим фронтима. Није прихватао њихове идеје да се пређе у дефанзиву. Штавише сматрао је да група „Центар“ треба да користи пешадијске јединице двеју армија за напад на Москву док би оклопне јединице појачале напад на Лењинград. У оваквом стању, јединице у центру водиле су битке код Смоленска

где су пар пута били одбачени. Тек након меморандума Франца фон Халдера Хитлер се сложио да би требало искористити и оклопне јединице из групе армија „Север“ али тек након што се заврше операције код Лењинграда. Генерали су веровали да напад на Москву може успети ако би био покренут крајем августа и то уз помоћ других армијских група које би за то време на својим деловима фронта биле у дефанзиви. Крајем лета, тачније тек у септембру Хитлер је преусмерио у потпуности пажњу ка Москви и поверио фон Боку да обави овај задатак. Сама одбрана Москве није била нарочито јака, и тзв Можайска линија би евентуално могла зауставити нападе немачких претходница али не и главнине војске. Да би нагласио разарајући карактер читаве операције Хитлер ју је назвао „Операција Тајфун“ 19. септембра.

Операција „Тајфун“, јуриш на Москву

Сама операција започела је 2. октобра 1941. Одмах су наступили жестоки сукоби па је и сам Гудеријан био изненађен отпором на који је налетео. Совјетске снаге су биле принуђене да пруже отпор знатно надмоћнијем непријатељу на три фронта: Западном, Резервном и Брјанском. Западним фронтом командовао је генерал Иван Коњев а од средине септембра на чело Резервног фронта дошао је Семјон Буђони. Гудеријан је био нарочито изненађен употребом совјетских Т-34 тенкова који су немачким оклопним снагама задавали повеће губитке. Ипак совјетске армије нису имале довољно тих тенкова а ни довољно снажну одбрану да заправо зауставе Гудеријанов продор. Велика немачка победа је уследила након што су продрли у рејон Вјазме. Ту су Немци успели да пробију одбрамбену линију Ржев-Вјазма 6. октобра да би већ 12. октобра пала Калуга. Тиме је затворен обруч и у „котлу Вјазме“ је заробљено око 658 000 совјетских војника, ако је веровати немачким подацима. Након овога пали су Калињин и Можайск и Немци су били на 75 километара од престонице Совјетског Савеза. Совјетска одбрана је деловала потпуно сломљено а победа је била надхват руке. Георгиј Жуков био је постављен за команданта Западног фронта и била му је поверена одбрана Москве. После немачких успеха почела је изградња одбрамбених линија око Москве а и у самом

граду, чак и у близини Кремља, док је престоница постала мета ваздушних напада. Из Москве је побегло око два милиона људи а ванредно стање је проглашено 19. октобра. Ипак иако се влада Совјетског Савеза, заједно са дипломатским кором повукла 20. октобра у Кјубишев, сам Стаљин је одлучио да остане у Москви. Велике борбе су вођене и на Бородинском пољу, месту где је некада армија славног Кутузова пружила жесток отпор Наполеоновим снагама. Ипак, упркос овим победама, немачка армија је ускоро била заустављена на линији Волшког вештачког језера, а поготово на подручју Туле, на југозападним прилазима Москви. Овај застој је био хладан туш за немачку команду. Команданти Рајха су увиђали да упркос бројним поразима, совјетска армија није престала да постоји као војна сила и шта више настављала је жестоко да се бори. Постојали су предлози да се офанзива заустави и одложи до пролећа сто није било прихватљиво. Гебелсова пропаганда налазила је изговоре у лошем времену иако метеоролошке прилике нису биле ван норме за то доба године. Овај став да су „генерал блато“ и „генерал зима“ зауставили немачки напад биће често присутан у писањима западноевропских историчара. То би било изузетно неправедно истицати као кључни чинилац с обзиром на изузетно херојски отпор црвеноармејаца. Немци су свакако били упознати са климатским условима пре напада на Совјетски Савез а и логично је да би неповољни временски услови сметали обема страна. Браниоци Туле су и даље водили жестоке борбе сто је натерало Гудеријана да заобиђе овај град, чиме је морао да развуче своје снаге. У оваквом тренутку Стаљин је одлучио да одржи традиционалну војну параду у Москви 7. новембра у част 24 година Октобарске револуције. Стаљин је одржао говор у коме се позивао на руску јуначку прошлост и личности попут Александра Невског, Кузме Мињина, Александра Суворова, Микхаила Кутузова¹. Парада је трајала око сат времена и велики број јединица које су учествовале у њој одмах су кренуле на фронт. Ситуација је за Немце била критична. Блатњави путеви и јесење кише су готово потпуно паралисали немачку армију и више није располагала резервним снагама. Недостајало је и снабдевања. Ипак немачки команданти били су уверени да је

¹ „Рат који ви водите је ослободилачки рат, праведан рат. Нека вас у овом рату надахњују витешки ликови наших великих предака, Александра Невског, Дмитрија Донског, Кузме Мињина, Дмитрија Пожарског, Александра Суворова, Микхаила Кутузова“.

Црвена армија на ивици пропасти и да би једна јача офанзива могла опет преокренути све у њихову корист. Москва ипак није била удаљена ни 60 км. Највиши руководиоци Вермахта организовали су саветовање у белоруском граду Орши 13. новембра, где је дошао и сам Хитлер. Иако је ту било разних предлога, међу којима и предлог генерала Фрома да се са Совјетским Савезом склопи мир како би се избегао рат на два фронта. одлучено је ипак да нова генерална офанзива на Москву крене средином новембра. Група армија „Центар“ ојачана је са 10 нових дивизија и већом количином ратне технике. Нова офанзива почела је 15. новембра јаком артиљеријском ватром и одмах се развила жестока борба. Совјети су пружали изузетно јак отпор и Тула је и даље остала неосвојена, док је Гудеријан морао да пређе у дефанзиву. На северу међутим немачке снаге су продрле у Клин, и заузимају Истру и Солнечогорск на 22 км од Москве. Фон Бок лично долази до Истре како би надзирао напредовање тенкова генерала Хепнера. Неколико тенковских извиђачких јединица се пробило све до моста код аеродрома Химки, последње станице московског трамваја, само 18 км од центра града. Улица Горког, авенија која је водила до самог Кремља била је готово небрањена али на централном делу фронта совјетске снаге су кренуле у противофанзиву. Почеле су да пристижу свеже совјетске јединице и армија фелдмаршала Гинтера фон Клугеа није могла да учествује у нападу. Температура је почела да пада испод нуле а Немци нису били опремљени за зимски рат. Недостајала је топла и бела камуфлажна одећа, а и велики број тенкова је постајао непокретан усред тешких мразева. Совјетски браниоци су бивали све очајнији и слали су хиљаде регрута и добровољаца, па и женске батаљоне на митраљеску ватру. У жестокој борби совјетске пешадије против немачких тенкова погинуо је генерал Панфилов. Једна немачка тенковска дивизија успела је да пређе канал Москва-Волга код Јахроме и заузме Краснају Пољану, удаљену само 27 км од Москве али је одмах била потиснута. Ипак Немци су успели да избију на канал Москва-Волга и на подручју Крјукова, удаљеном 40 км од Москве, да би потом довели далекометне топове за гађање града. У Хитлеровом штабу ово је било дочекано са одушевљењем и редакције свих немачких листова су добиле наређење да оставе места наредног дана за помпезно саопштење о паду Москве. Ипак, најближе што су Немци пришли

Москви било је захваљујући патроли 2. оклопне дивизије која је успела да се приближи на 8 км од самог града. Гудеријанови напади на Тулу и даље су били неуспешни. Ускоро, већ петог децембра Жуков наредио је противофанзиву. Још током јесени Жуков је доводио свеже и добро опремљене снаге из Сибира и са Руског далеког истока, држећи их у позадини до почетка противнапада. Исто тако било је значајно сазнање да Јапан неће напасти Совјетски Савез што је дошло од чувеног шпијуна Рихарда Зорге. Непријатељ је сада био сувише близу Москве и почео је противнапад. Добро опремљена војска са тенковима Т-34 и ракетним бацачима каћушама ударила је на промрзле Немце одбацивши их до 7. јануара на 100 до 259 км од Москве. Немци су изгубили своју ауру непобедивости. Блицкриг на Источном фронту није успео и Трећи Рајх је морао да се спреми за дугачак и крвав рат. Око 700 000 војника Црвене армије погинуло је у овој бици. Ипак Москва је била одбрањена. Хитлер је још током новембра и децембра кривио своје генерале за неуспехе и застоје пред Москвом. Највише је кривио команданта копнене војске фелдмаршала фон Браухича кога је називао сујетном кукавицом, оптужујући га да је због њега кристално јасан план напада био промењен. Фон Браухич је поднео оставку која је прихваћена тек 19. децембра. Када је сазнао у ноћи између 2. и 3. јануара да се немачке снаге повлаче, Хитлер је био бесан. Хтео је коначну победу, хтео је да се Нова 1942. година дочека на Црвеном Тргу испод јелки украшених кукастим крстовима и Фиреровим сликама. Његове армије су требале марширати улицама Москве. Уместо тога доживео је пораз а његове армије су увелико биле у повлачењу. Цео Генералштаб је извређао, називајући их идиотима, недостојним немачке историјске мисије, говорећи како је он једини геније преостао који ће сада преузети личну команду над копненим снагама. Након тираде донео је одлуку о смени и деградацији укупно 35 генерала и фелдмаршала укључујући фон Бока, Гудеријана али и Хепнера који је ражалован у обичног војника. Касније Хепнер ће бити један од завереника против Хитлера. Битка за Москву је свакако једна од кључних сукоба Другог светског рата. Немачке непобедиве трупе, које су блицкригом заузеле Пољску, срушиле и понизиле Француску, готово завладале Европом, биле су заустављене. Подценивши своје непријатеље, Трећи Рајх је отворио Источни фронт очекујући брзу победу иако је с

обзиром на величину Совјетског савеза могло бити претпостављено да та победа неће бити толико брза. Увререн у своју личну супериорност Хитлер није слушао никога, верујући да му је победа близу. Москва је била симболичан циљ највише али на крају постала је увод у крајњи пораз Немачке. Када су његове армије доживеле дебакл Хитлер је сву кривицу пребацио на своје генерале као што ће и убудуће радити. Уверен да су неспособни да прате његову визију, он је упорно до самог краја рата имао одређено неповерење према њима. На крају, могло би се рећи да је битка за Москву била први симптом слабљења Трећег Рајха. Годинама касније, совјетске трупе ће ући у Берлин окончавају тако заувек Хитлерову визију о „хиљадугодишњем Рајху“.

Битка за Москву- од победе до позиционог рата

Почетни успеси, немачка непобедивост

Када је коначно отпочео немачки напад на Совјетски Савез, било је за очекивати да ће штампа са великим ентузијазмом пратити немачке победе. Армије Трећег Рајха досад биле су непоразене и није било разлога да се очекује другачији исход. Као и на свим окупираним територијама, и српска штампа је помно пратила дешавања на Источном фронту. Новине као што су Ново време и Обнова редовно су извештавале о немачким победама и преко њих београдска јавност би била упозната са улешаном, иако свакако не и истинитом верзијом догађаја на истоку. Као и у свим окупираним земљама, у Србији нови режим је одржавао контролу преко домаће колаборационистичке штампе. Најпознатнији колаборационистички листови били су Ново време и Обнова. Ново време су поготово сматране најтиражнијим новинама и влада Милана Недића сматрала га је најмодернијим часописом на Балкану. Међутим Димитрије Љотић оптуживао је Ново време да штетно делује у корист комунизма а немачке власти увек су биле пуне неповерења према српској штампи. Лист „Обнова” с друге стране, био је један од ретких који је 1941. године проговорио о Независној држави Хрватској и збивањима у њој мада доста увијено али је остао познат и по заглављу Викториа-

немачка победа-победа Европе-Викториа! Убрзо је међутим уредник Обнове Милан Јовановић Стоимировић напустио ту функцију. Какав је био значај пропаганде у овим пресудним данима Другог светског рата? Штампа је имала задатак да оправда овај изненадни немачки напад и кршење пакта о ненападању, да редовно обавештава јавност о великим успесима и да представи совјетски режим као зло које се морало истребити. Већ 22. јуна 1941. у ванредном издању, Ново време обавештава о почетку рата Трећег Рајха и Совјетског Савеза. На насловној страни, објављен је Фиреров проглас у коме се правда напад. Свакако, кривица је потпуно на совјетској страни. Немачки народ никада није гајио непријатељска осећања према руском, али Хитлер је остављен без избора. Совјети изазивају, прелазе границе и иако је Фирер упорно желео мир, принуђен је да заштити интересе својих савезника, пре свега Румуније и Финске, чије суверене границе Совјетски Савез угрожава.² Снага пропаганде се овде већ лако може видети. Историчар данас зна детаље о почетку напада на Совјетски Савез, о операцији која је припремана дуго и детаљно, Хитлеровој мржњи према бољшевизму. Али овде Хитлер је приказан сасвим другачије. Брижни и мирољубиви државник, он не жели рат. Никада га није ни желео. Али непријатељски поступци Совјетског Савеза гурнули су га у овај сукоб. Он мора да заштити своје савезнике, суверене државе угрожене совјетским нападом. Такође мора да заштити и немачки народ. Стога, иако није желео рат, принуђен је да га води. Да би продубили осећај непријатељства српског читалаштва према Совјетском Савезу, штампа окривљује Совјете за мартовски пуч, који су они заједно са Енглезима испланирали.³ Да није било Совјетског Савеза дакле, пуч је могао бити избегнут и самим тим Југославија не би прошла кроз страдања рата. Свакако Хитлер и Немачка нису сами у овим одсудним тренуцима. Његови савезници су ту уз њега, као и читава слободна Европа. Након овога штампа детаљно прати све немачке успехе. На насловним странама читамо о немачким победама у наредном периоду. Пад Риге и Виндаве⁴, улазак немачких трупа у Минск⁵, освајање Смоленска и Кишињева⁶, и још многи

² Ново Време, 22.06.1941., насловна страна

³ Ново Време, 22.06.1941, стр.2

⁴ Ново Време, 3.07.1941., насловна страна

⁵ Ново Време, 7.07. 1941., насловна страна

други успеси операције „Барбароса” славе се на насловним странама окупационих новина. Грађани су увек били у току и чинило се да се немачки успеси само ређају. У том тренутку, било је немогуће и замислити да нешто може поћи наопако. Ипак, новине нису све говориле. У чистом пропагандном стилу непријатељ је био дехуманизован а одређени примери совјетског јунаштва и жестоког отпора као што је на пример била одбрана тврђаве Брест нису ни помињани. Славни Вермахт није могао имати застоја нигде. Током септембра међутим Хитлер је најзад почео да доживљава Москву као приоритет. Иако је до тада његова пажња била усмерена ка северном сектору фронта, тачније надао се великој политичкој победи код Лењинграда и ка југу где је желео по сваку цену освајање Доњецког басена, најзад је увидео да је главнина совјетских снага била око Москве. Ипак када је почела операција „Тајфун”, није је пратила толика помпа по штампи која је пратила сам почетак инвазије на Русију. Тек дан касније пошто је почела офанзива, пишу новине о томе како немачки бомбардери нападају Москву⁷. Ипак сваки даљи успех немачке армије током офанзиве биће испраћен са сразмерним ентузијазмом. Од јуна Источни фронт био је на насловним странама свих колаборационистичких новина. То ће се наставити и у наредним месецима. Нарочити одјек у штампи имала је совјетска катастрофа у котлу Вјазме. Противши овај можда најпобедоноснији тренутак у операцији „Тајфун“, Обнова пише о овим сукобима од 8. октобра до 15. када на насловној страни са одушевљењем слави дефинитивно уништење совјетских снага код Вјазме⁸. Можда је најупечатљивије саопштење које је Обнова пренела 9. октобра. Наиме, Ото Дитрих, шеф штампе Трећег Рајха стигао је у Берлин и изашао пред представнике новина, вративши се из Фиреровог Главног штаба. Дитрих помпезно објављује како је у војном погледу са совјетском Русијом свршено⁹. За њега а изгледа и за немачки врх, битка на Источном фронту била је решена у котлу Вјазме опкољавањем Тимошенкових снага. Наводно то су биле последње совјетске снаге које су биле у стању да пруже прави отпор. Најављује велику одлучујућу битку која ће пре зиме довести до коначног тријумфа.

⁶ Ново Време, 17.07.1941. , насловна страна

⁷ Обнова, 3.10.1941. , насловна страна

⁸ Обнова, 15.10.1941. , насловна страна

⁹ Обнова, 9.10. 1941. , насловна страна

Пратећи ову изјаву већ наредног дана излази дневна заповест вође Рајха, који најављује почетак последње велике одлучујуће битке ове године ¹⁰. Хитлер хвали своје војнике и тврди како су сада створени услови да се зада коначни ударац овом непријатељу. У одвојеном тексту пише се о паници у Москви и како је евакуација у току, као и да су влада и дипломатски кор спремни да напусте град и преселе се за Казан ¹¹. У овом тренутку делује као да је ситуација већ решена. Вести о паду Москве као да могу да се очекују сваког дана. Немачке победе се настављају, и са ентузијазмом се пише о паду Калуге и Калињина¹² као и паничним позивима радија Москве на одбрану града ¹³. Да би додатно дочарали совјетску катастрофу, описује се бекство страних посланстава и како се борбе сада воде већ 50-60 км од града.¹⁴Руска престоница је у паници. Становништво се наоружава у очају а амерички амбасадор напушта Москву, док Тајмс исто препоручује и Стаљину ¹⁵. Тешко је порећи да је у овом тренутку ситуација за Совјетски Савез заиста била очајна. Становништво се јесте припремало за одбрану града и сигурно је да је већини деловало да из овакве ситуације нема излаза. Пораз код Вјазме заиста јесте био велика војна катастрофа. Преко 600 000 совјетских војника било је опкољено и заробљено. Иако помпезно објављивани, овакви чланци нису били неистинити. Међутим, јесу потцењивали непријатеља. Совјетски Савез је имао огромну територију и најавити победу над целокупним бољшевичким царством овако рано могло би се сматрати претенциозним. Чланци у овом периоду писани су као да је рат већ завршен. Штампана не пропушта и да закачи друге непријатеље Рајха, нарочито Енглезе које криви за руску револуцију а и сматра да су изманипулисали Стаљина да крене у рат¹⁶. Даље се наставља са описима ужасног стања у Москви. Стаљин наређује опсадно стање, од грађана се захтевају ред и дисциплину а позивају се и радници да помогну трупима.¹⁷ Такође објављују вест да је Стаљин

¹⁰ Обнова, 10.10.1941., насловна страна

¹¹ Обнова, 10.10.1941, насловна

¹² Обнова, 18.10.1941, насловна

¹³ Обнова, 17.10.1941, насловна

¹⁴ Обнова, 17. 10. 1941, стр. 2

¹⁵ Обнова, 18.10. 1941., насловна

¹⁶ Обнова, 17.10.1941, стр. 3

¹⁷ Обнова, 20.10.1941., насловна

напустио Москву и са владом и дипломатским кором се преселио у Кјубишев¹⁸. Иако је истина да су влада и дипломатски кор прешли у Кјубишев сам Стаљин никада није напустио Москву. Напротив, то се сматра једним од његових преломних тренутака. Становништво се позива да брани Москву, да жртвују живот и добијају упутства како да праве утврђења¹⁹. И даљи чланци настављају да пишу о немачким успесима и о катастрофалном стању у совјетској престоници. Редовна су бомбардовања Москве, а наравно насловне стране красе вести и о пробијању спољног положаја престонице. Немачке претходнице су на само 60 км од града²⁰. Да би дочарали очај у Москви, у Обнови пишу о плану бољшевика да запале град, да су свима додељени петролеј и шибице и да је свака кућа претворена у утврђење²¹. Када се читају овакви чланци, савременик стиче утисак да је рат готов, да совјетске трупе не могу да се опораве од толиких губитака. Пропаганда вешто крије немачке застоје као и упорну одбрану совјетских трупа. Посебно интересантан пропагандни тренутак је Хитлеров говор у новембру 1941. Као и увек, Фирер је бомбастичан, пун ентузијазма и визије. Немачка побеђује на Истоку али не само Немачка. Уз њу су њени савезници и читава цивилизована Европа. Њихови непријатељи готово да нису људи већ само обични Хуни или Монголи²². Победничка Немачка са својим савезницима има улогу цивилизатора. Али и даље се прећуткују порази и неуспеси. Нигде не пише о застоју Гудеријанових снага код Туле. Крајем новембра су већ увелико почели да се показују знаци умора немачких јединица али судећи по пропаганди Немачка и даље води свој незауостављиви блицкриг. Иако је Москва кроз већину новембра одсутна са насловних страна, осим појединих јављања о бомбардовањима главног града, Немци се коначно могу похвалити успехом, и заузимањем града Соленчогорског, 50 км од Москве²³. Одсуство вести о Москви је свакако битно само по себи. Домаћа штампа лако скреће пажњу на делове фронта где Немци имају више успеха. Некада би писали о јужном сектору Источног фронта а некада о Африци, али све више се чини да

¹⁸ Обнова, 21.10.1941., насловна страна

¹⁹ Обнова, 21.10.1941., насловна страна

²⁰ Обнова, 23.10.1941., насловна страна

²¹ Обнова, 27.10.1941., насловна страна

²² Обнова, 10.11.1941., насловна страна

²³ Обнова, 24.11.1941., насловна страна

битка за Москву нема значаја. Помпезни наслови из октобра изостају. Повремено би се писало о неком заустављеном совјетском противнападу или и даљем успешном бомбардовању града. Ипак и кроз новембар, новине настављају да одржавају фасаду успеха. Повремено би поједини успеси немачких јединица на овом делу фронта долазили до изражаја и до насловних страна. Писало би како је пробијен јак одбрамбени положај на централном делу фронта²⁴ или би хвалили немачку авијацију за успешне акције у нападима на Москву²⁵. Ипак конкретних и великих победа из претходних месеци више нема. Постаје очигледно да не иде баш све по плану и да након помпезног најављеног краја Совјетског Савеза, непријатељ и даље стоји, и даље се бори.

Тајфун заустављен, прелазак у позициони рат

Током новембра и децембра 1941. године, немачке снаге су почеле да доживљавају озбиљне застоје и проблеме на Источном фронту. Мразеви који су и по руским стандардима били необично јаки успоравали су Немце, неспремне за зимски рат. Пропаганда је морала да нађе начин да ово сакрије од јавности, да одржи ауру немачке непобедивости али истовремено је било очигледно да ће бомбастичан наслов „Москва је пала” остати само фантазија. Стратегија штампе је у овом периоду била јасна. Славити локални немачки успех или неку мању победу на централном делу фронта, али највише се сконцентрисати на друге, битније или макар згодније вести. То не значи да су у потпуности напустили извештавање о офанзиви на Москву, али то је постајало секундарно, небитно. Умањити значај тог дела фронта је у том тренутку било кључно. Стога, Москва и централни сектор Источног фронта све мање и мање заузимају насловне стране. Ипак пропаганда то вешто и постепено ради. Почетком децембра и даље се славе победе. Немачке трупе наводно продиру дубоко у московски одбрамбени систем²⁶ али већ следећег дана даљи пробој одбрамбеног система је пребачен тек на четврту страну²⁷. Ипак

²⁴ Обнова, 28.11.1941., насловна

²⁵ Обнова, 2.12.1941., насловна

²⁶ Обнова, 3.12. 1941., стр 4

²⁷ Обнова, 4.12.1941., насловна

наредног дана насловну страну краси наслов у даљим успесима код Москве, тиме одржавајући привид да се немачки напад и даље нормално одвија²⁸. Међутим овде се славље приводи крају ипак. Већ сутрадан, 5.12. 1941., армије маршала Жукова су кренуле у одлучну противофанзиву. Свеже трупе из Сибира, потпомогнуте ратном техником, отпочеле су борбена дејства против изморених и промрзлих снага Трећег Рајха. Било је потпуно очигледно да је Тајфун утихнуо и да уместо велике победе, следи први и велики пораз. Било је међутим неопходно то сакрити. Штампa је морала да се потруди да и овакву катастрофалну ситуацију окрене у немачку корист а то је ипак био тежак задатак. Кроз децембар, у домаћим новинама Москва се готово и не спомиње. Источном фронту се не придаје више никакав значај и уместо тога, насловне стране почињу да буду испуњене насловима о уласку Јапана у рат. Могло би се рећи да су што се пропаганде макар тиче, Јапанци ушли у рат у правом тренутку. Сада је могла да се скрене пажња на нешто што је очито било далеко важније. Пошто су Јапанци, као и Немци у почетку својих ратних дејстава имали приличне успехе, штампа је сада могла да слави победе моћног савезника и да тако заташкава поразе Вермахта. Ипак било је неопходно осврнути се и на Источни фронт с времена на време. Недостатак вести је вест сама по себи а гласине су стизале о немачким поразима испред Москве. Било је неопходно ућуткати оваква говоркања. Москва се први пут поново појављује у Обнови тек 20. децембра, где на насловној страни хвале успехе немачке авијације²⁹. Ипак ако би читалац заиста хтео да зна више о дешавањима на Истоку, тек се на трећој страни истог дана пише о наводним совјетским успесима. Ни у једном тренутку не пише да су немачке армије у масовном повлачењу. Ни у једном тренутку не пише да је на целој линији фронта совјетска противофанзива већ одбацила Немце од Москве. Не, пропаганда се сада креће у другом правцу. Немци нису натерани у повлачење, већ они прелазе у дефанзиву. Територије које су Руси заузели, ионако су већ биле стратешки напуштене од стране јединица Вермахта³⁰. Ово ће иначе бити главни изговор пропагандне машине у овом периоду. Међутим неопходно је показати да упркос таквом стању, немачке армије су и даље јаке. Већ 22. децембра, насловна

²⁸ Обнова, 20.12.1941., насловна страна

²⁹ Обнова, 20.12. 1941., стр 3.

³⁰ Обнова, 22.12.1941., насловна

страна Обнове обавештава грађане како је одбијен бољшевички напад на централном сектору фронта и како је Москва поново нападнута авионима³¹. Утисак који треба да се створи јесте да је ово све део немачке стратегије. Само освајање Москве се можда одлаже али то никако не значи да су снаге Вермахта поражене. Напротив, оне се и даље држе, одбијају бољшевичке нападе док моћни Луфтвафе наставља са успешним нападима на Москву. Ово је свакако било далеко од истине. Организовано повлачење немачких трупа тешко да је било могуће у овом тренутку. Изморене и промрзле, снаге Вермахта су гурнуте у бекство. Совјетска противофанзива била је и више него успешна и немачке армије нису могле да је задрже. Најзад кључно издање Обнове излази већ сутрадан. На насловној страни се пише о наставку борби у централном сектору. Немци опет одбијају жесток совјетски напад док сам Фирер преузима команду над копненим снагама³². Ово би требало да улије још више поверења читаоцу. Сам Хитлер се ангажује, а немачке непобедиве снаге успевају да одољевају бољшевичким мучким нападима. Међутим тек на четвртој страни овог истог броја, долази чланак који је можда најближи признању пораза на Источном фронту. Говорити да се овде признаје пораз било би сувише великодушно. Напротив, све и даље тече по плану. Али ипак, очито је да се план променио. Наводно немачка команда је натерана зимом и лошим временским условима да пређе у позициони рат. Ово ради само да би могла да изврши потребне припреме како би у датом тренутку наставила славну и још успешнију офанзиву. То никако није пораз. Чак и ако дође до неког повлачења, то је све како би немачка војска избегла непотребне жртве. Дакле застој испред Москве нема везе са срчаном борбом Црвене армије нити са успешном противофанзивом Георгија Жукова. Совјетске снаге се и даље сматрају потпуно инфериорним у односу на немачке моћне трупе. Штавише из овог чланка би се могло закључити да немачка војска пружа милост свом слабом противнику, говорећи како ће Совјети сигурно искористити ово време да лижу своје ране и одахну мало. Просто је фасцинантно како је ово представљено као готово спортски гест Рајха. Измореног противника неће у потпуности докрајчити већ ће му дати

³¹ Обнова, 22.12.1941., насловна

³² Обнова, 23.12.1941., насловна страна

времена да се мало опорави, да предахне. Није као да ће то време променити генерални однос снага. Немци су и даље далеко супериорнији и када наставе офанзиву њихов сломљени непријатељ ће лако бити докрајчен³³. Као и увек, стратегија је била непогрешива и само су лоши временски услови криви за немачки тренутни застој. Као што је Гебелсова пропаганда у октобру и новембру кривила јесење кише и блатњаве путеве, сада у штампи се криви зима. Источни фронт постаје само споредни фронт у очима команде Вермахта.. Домаћа штампа као и генерално све окупационе новине су са помпом и бомбастичним насловима још од почетка операције „ Барбароса “ славиле велике немачке успехе. Писало се о паду Минска, Смоленска, Кијева, славило се опкољавање совјетских дивизија у котлу Вјазме. Претенциозни немачки врх је већ славио немачку победу пунећи новине насловима о томе како је са совјетском Русијом свршено. У међувремену, ситуација се ипак драматично променила. Совјети јесу били нападнути изненада и Немци јесу ређали успехе за успехом. Али ни у једном тренутку Немци нису удостојили свог непријатеља похвале. Ни у једном тренутку нису помињани јуначки отпори Совјета које су команданти Трећег Рајха у потпуности занемаривали. Новине су само писале о победама и то је било једино важно. Оправдати пораз, тако убедљив и тако одлучан свакако да је било тешко. Чак и савременик који би читао Обнову или Ново време могао би лако закључити читањем између редова да немачки напад није успео и да је тај позициони рат у ствари само фарса. Права истина је била да су Немци до 7. јануара 1942. године били одбачени на преко 200 км од Москве, да је Хитлер у бесу сменио или ражаловао 35 генерала и фелдмаршала, и да је аура немачке непобедивости била скршена. Пропаганда није могла да промени сурову истину са којом се немачка команда морала суочити. Њихова стратегија није успела. Али улога пропаганде није да води битке на фронту већ да одржи народу веру у режим. На том пољу, српске колаборационистичке новине нису омануле. Ново време је већ у јануару 1942. године писало о томе како Источни фронт више нема никакав значај за немачко вођство³⁴. Од октобра 1941. па до јануара 1942. , Источни фронт је све мање био на насловним странама новина. Како су се неуспеси

³³ Обнова, 23.12.1941. , стр 4.

³⁴ Ново време, 2.01. 1942., насловна страна

ређали то је било све битније истакнути колико је тај фронт постао безначајан. Историчар зна да се на Источном фронту решио Други светски рат. Да је Немачка после Москве ређала далеко значајније поразе као што су Стаљинград и Курск. Али Москва је била први пораз и стратегија пропаганде да га прикрије била је да представи цео дебакл као стратешко повлачење усред неповољних временских услова. Питање је колико су читаоци били заправо заварани.

Европско буђење-крсташки рат против новог Џингис-кана

Слободни народи Европе против Хуна бољшевичке Русије

Када је отпочео немачки напад на Совјетски Савез, поред редовног извештавања о догађајима са фронта, такође је било од изузетног значаја приказати јасно шта тај рат представља, зашто је дошло до њега и ко је заправо прави непријатељ.

Пропаганда и штампа су овде имале кључну улогу. Било је неопходно приказати непријатеља у најгорем могућем светлу, дехуманизовати га и представити више као неко митско чудовиште које се треба поразити него достојног противника.

Оправдање за рат је било лако пронаћи. Хитлер је разоткрио бољшевичку заверу и устао у заштиту свог народа и суверених земаља које су његови савезници, пре свега Румунија и Финска. Ово је свакако био догађај од колосалног значаја и самим тим било је потребно показати како Немачка не стоји сама у овом одсудном тренутку. Већ 24.06. Ново време преноси чланке из других колаборационистичких новина западне Европе, који махом подржавају Хитлерову одлуку да нападне овог огавног непријатеља. Француска, мађарска, словачка, италијанска, холандска штампа стају уз свог немачког савезника. Нарочито у Словачкој се истиче да долази до протеста у Братислави испред совјетског посланства³⁵. У Шведској штампи такође се указује велика подршка Хитлеру, називајући овај рат „ослободилачким ратом Европе“³⁶. Француска колаборационистичка штампа на челу са листом „Ле Петит Парисиен“ криви Совјетски Савез да је увукао

³⁵ Ново Време, 24.06.1941., стр 2

³⁶ Ново Време, 24.06.1941., стр 2

Француску у рат и да сада сарађује са деголистима како би на рушевинама западног света дошло до победе болшевизма. Оно што је битно увидети из реакција западноевропске штампе, јесте сразмера коју овај рат поприма. Ово није обичан рат, напротив ово је крсташки рат. Хитлерова Немачка води слободне народе Европе у борбу против заједничког непријатеља. За разлику од Наполеона, који је водио армију својих поданика, Хитлер води армије народа који су слободном вољом одабрали да се боре за нови европски поредак. Фирер у овом рату види битку за судбину целе Европе. Он говори о „европском буђењу”, о борби против нових варварских хорди³⁷. У дугачком обраћању које је пренела Обнова, Хитлер истиче своје мирољубиве намере и хвали своје савезнике и војнике. Као и увек, понавља да није желео рат већ му је он наметнут. Исто тако Хитлер оштро говори о свом непријатељу, зверима са којима се његови војници витешки боре³⁸. Ипак врло се води рачуна о разликовању Совјета и Руса, јер Хитлер није објавио рат руском народу, већ идеологији која је наметнута у Совјетском Савезу³⁹. То ће такође бити једна од основа пропаганде у наредном периоду. Битно је да Хитлер разликује руског грађанина и војника од совјетског, задојеног том исквареном доктрином. За Хитлера и његове савезнике ово је битка за судбину Европе. Више пута током битака на Источном фронту Немачка ће стављати себе у улогу цивилизатора и ослободиоца. Они доносе европске вредности потлаченом и измученом становништву. И Рибентроп је кроз свој говор истицао како је ова битка од пресудног значаја за будућност Европе. Европа се сада буди и у свом рату са Совјетијом она мора да победи јер би супротно значило победу варварства и истребљење Европе⁴⁰. Кроз даље чланке, штампа ће дати све од себе да лажи о идеалном болшевичком режиму разоткрије и прикаже праву патњу грађанина Совјетског Савеза.

³⁷ Обнова, 4.10.1941. године

³⁸ „Шта може болшевизам да учини од људи, видели смо сада: један противник који се с једне стране бори из животињске крвожедности а с друге стране из кукавичлука и страха од својих комесара. „Рај“ радника и сељака, како сам га ја увек описивао, по завршетку похода милиони војника потврдиће да је он онакав како сам га описао. Они су маршовали улицама овог „Раја“. То је једна фабрика оружја на рачун животног стандарда ових људи, једна фабрика оружја против Европе“, Обнова, 4.10.1941., стр

³⁹ Ново Време, 24.06.1941., стр 3

⁴⁰ Обнова, 1.12.1941., стр 3.

Совјетски грађанин- уплашени роб Стаљиновог режима

Као што је већ поменуто, можда најважнији задатак пропаганде био је да прикаже непријатеља као врсту исконског зла којем је потребно задати коначни ударац. Немачка је предводила велики савез земаља које су нападале комунистичко царство, огромну унију народа који су живели под чизмом бољшевичког режима. Врло је важно разликовати ту пар чинилаца. Пропаганда се изузетно труди да представи совјетског грађанина као роба. Руси као народ су без сумње били велики али сада, захваљујући Стаљину постали су само послушне слуге бољшевика. Важно је било бољшевизам демонизовати јер тада, посебно на територији Југославије идеја комунистичке државе постајала је привлачна. Кроз штампу, морало се народу објаснити да су све гласине о успеху комунизма у Совјетском Савезу биле само лажи. У те сврхе, у Новом Времену највише се користе одломци из књиге „Истина о СССР-у“, Милосава Васиљевића, комесара за Министарство народне привреде, за коју је поговор написао сам Димитрије Љотић. Врло ревносно, Ново Време објављује исечке из ове књиге у којима је главни циљ заћи иза бољшевичке завесе и видети истину. О тој „истини“, најбоље пише сам Љотић у поговору. Разоткрива лажи Совјета, тврди да се боре против брака и породице, против религије⁴¹, уништавају приватну својину⁴². Као и сам Хитлер, Љотић разликује Русију од Совјетског Савеза. Русија је била империја а ово је само јеврејско-марксистичка творевина, која је започела рат како би покренула светску револуцију. Упркос свим гласинама, нема слободе ни за радника ни за сељака, нема слободног говора нити слободе политичког мишљења док Стаљин влада а нема чак ни највишу функцију гарантовану Уставом⁴³. Ипак, мало бољи увид имамо касније. Напасти сам режим није било довољно. Неопходно је било показати како тај режим делује на саме грађане. Стога, већ у броју Новог времена из 26.06.1941. године имамо још један исечак из ове књиге. Циљ је био показати живот у Москви

⁴¹ Ново време, 24.06.1941., стр. 3

⁴² „Нема ниједног домаћина у С.С.С.Р-у“

⁴³ Ново време, 24.06.1941., стр 3

из перспективе двоје људи. Један је Бугарин, тачније слободни Европљанин а други је пољски Јеврејин. Свакако њихова сведочанства изузетно се разликују. Бугарин око себе види опште сиромаштво. Нико не носи шешир, његове луксузне ципеле су предмет пажње где год да оде⁴⁴. Најбоље су одевени војници и официри. Приступа становништву са одређеним сажалењем јер као слободном Европљанину овакав режим му делује неприхватљиво, режим у коме су становници малтене дресирани и живе у вечитом страху⁴⁵. Иако је можда донекле импресиониран полицијским методама и њиховој ефикасности, он мора да се запита какав је терор могао да доведе до таквог стања грађана једног вишемилионског града. Радње су им сиромашне, редови испред њих километарски, цркве су затворене а испред њих су писоари и клозети⁴⁶. Бугарин сматра да совјетски грађанин једино унутар брачне заједнице може да каже шта заправо мисли. Ово је било виђење једног Европљанина али сада како би наводно упоредио а заправо доказао своју поенту, аутор уводи сведочење једног пољског Јеврејина. Он за разлику од претходног сведока има само речи хвале за Совјетски Савез. Сматра га цивилизованом, напредном земљом а он чим је дошао добио је одлично место и отишао је на одмор на Крим и Јалту. Обишао је готово целу руску ривијеру и тамо је углавном налетао на друге Јевреје. Контраст између два сведочења је оштар и смишљен. Док један има само речи осуде и ужаснут је тиранијом, други ужива у чарима бољшевичке Русије. Свакако тај други није слободни Европљанин. Он је Јеврејин и кроз цео чланак повлачи се та паралела. Руси су ти који су измучени и живе у страху док Јевреји заузимају најбоље положаје у држави. Просечне наднице су бедне док су у новинарству и уметности доста висока примања. Али на тим положајима има најмање Руса. Комплетну штампу држе Јевреји. Суптилно истиче се немачка

⁴⁴ „Један Европљанин се дакле не може сакрити у Москви: он има слободан ход, гледа право у очи кад говори, одевен је и обучен са запрепашћујућом елеганцијом према становнику Москве, тешко може да се помири са оним што око себе види па по навици своје земље, хоће слободно то и да каже. А то је оно што највише одваја грађане СССР од осталих Европљана: они ништа не говоре нити што протестују“.

⁴⁵ „Једног дана док сам ишао једном од главних московских улица, чула се звздаљка. Ја нисам на то обратио пажњу, али одједном сам дигао главу јер се нешто на улици променило: докле год је допирао звиждук пиштаљке саобраћај на тротоарима је обустављен, сви су пролазници стали као укупани и окренули се стражару који је звизнуо. Овај је показивао испруженом руком у правцу једног пролазника који је био починио неки изгред и изгредник је одмах ухваћен.“

⁴⁶ „U bugarskom poslanstvu kad je tu skoro poslanik umro, jedva je dobijen sveštenik da izvrši opelo ali sa sveštenikom je došao i jedan agent kao crkvenjak, tako da je utisak bio vrlo mučan“.

мисија овде као и порука коју Хитлер шаље од почетка. Руски народ треба ослободити Јевреја који су га бацили у ропство.

Можда је још боља слика Совјета у чланку Вере Пешић у Обнови 1.10.1941. године под насловом „ Како изледа бољшевички „рај“?“. Најознатија српска шпијунка, која је била одговорна за смрт приличног броја непријатеља режима и позната као Лесковачка лепотица, желела је својим чланком да сруши одређене илузије о „бољшевичком рају“. Суштина чланка јесте слободан поглед иза црвене завесе, јер ауторка жели да једном заувек уништи идеју да у Совјетском Савезу цветају само руже⁴⁷. Наводи како су многи писали књиге о овој тематици али она сада има прилику да покаже део тог „раја“ кроз разговор са немачким аташеом Тречелом. Она објашњава како се сувише дуго бољшевичка Русија крила иза вела тајновитости, док је комунистичка идеологија обећавала незадовољницима обећану земљу. Надала се да и кад дође до рата, њена славна Црвена армија водиће офанзивне операције стога тајне режима остаће сигурне. Али рат који је наступио није био оно што су Совјети очекивали. Напротив, тај рат је довео до рушења тајновитости. Армије Рајха су успеле да продру и отворе очи онима који желе да виде. Тречел потом описује оно што је видео на лицу места. Пuteви немају чврсту подлогу, градови им изгледају крајње мизерно са малтером који опада са кућа. Згрожен је једноликошћу онога што види. Нарочито описује културне паркове који су сви исти, са комунистичком звездом и гипсаним статуама Стаљина које га представљају у позама милосрђа. А народ? Народ се пробудио из сна. Када читамо Тречелов опис људи стекли бисмо утисак да су Немци затекли гомилу доцилних и пасивних бића која су усред деловања совјетске пропаганде и црвеног терора у потпуности изгубили било какву наду. Људи су описани као добри али уништене воље, равнодушни према свему. Жене изгледају страшно, одевене бедно, тамна лица и премускулозног тела⁴⁸. Ипак просветљене ослобођењем, жене покушавају да изгледају женственије али с обзиром да не знају шта се носи у цивилизованом друштву, често се могу приметити одређени комични детаљи у њиховом одевању.

⁴⁷ „U našoj sredini ima još dosta ljudi koji veruju da u Sovjetskom Savezu cvetaju ruže sreće. Ti ljudi ne veruju ton-žurnalima, koji im danas prikazuju stvarnost u sasvim drugoj boji. Ti ljudi ne veruju ni zvaničnim izveštajima, koji nas obaveštavaju o onome na šta se sve nalazi kada se u taj ograđeni kutak sveta uđe“, Vera Pešić, *Obnova* 1.10.1941., str 3.

⁴⁸ *Obnova*, 1.10.1941, str 3.

Свакако то је истовремено и тужно. Деца су у дроњцима и без дечје радости у очима, и она су за жаљење. Тречел сматра да је сама земља грандиозна и пуна потенцијала. Међутим, заведени комунизмом који је обећавао решење социјалних проблема али та обећања није испунио, грађани су упали у апатију. Такође, комунизам пореди са национал-социјализмом који је заправо успео да реши социјална питања и да на свим пољима гради нова и величанствена дела. То је све постигнуто за врло кратко време. Као и у претходним описима Совјетског Савеза опет је било битно истаћи улогу Јевреја⁴⁹. Јевреји су елемент који је претворио ову велику земљу у трагично ругло некадашње Русије. Несрећни људи их мрзе из дна душе али немају снаге ништа да ураде. Овде се лако може повући паралела са горе поменутих исечком из књиге Милосава Васиљевића. Опет је битно истаћи како ово више није држава Руса. У овој држави Руси пате. У овој држави Руси живе у сиромаштву и беди. Само су Јевреји ти који уживају у плодовима бољшевизма кроз високе функције, плате или лагодан живот. Улога немачких војника је улога спаситеља. Становништво им верује потпуно, а поготово немачким лекарима. Потказују партизане и раде без икакве огорчености под надзором немачких војника. Цркве су поново отворене и душе народа испуњене молитвом Богу. Немачки долазак је изазвао буђење народа. Они се сада интересују за прилике у другим земљама, решење социјалног питања нарочито у Немачкој. Такође били су запрепашћени посетом Фирера освојеним крајевима док су Стаљина могли да виде само у гипсу. Руски народ тек поново почиње да дише слободно и када се буду најзад ослободили црвеног терора, цела Русија ће прогледати. Ауторка на крају закључује да је лаж убијена и да су срушени зидови јеврејске и бољшевичке тајновитости⁵⁰. Врло је једноставно приметити образац који се понавља изнова. Поносне армије Трећег Рајха дошле су у запустеле крајеве, међу људе без слободе, без осећаја. Не само да су ослободили територију, они су ослободили њихове душе

⁴⁹ „Ima li mnogo Jevreja tamo? Ko su svi ti u partiji i kakvo je raspoloženje prema njima?“

„Ima jako mnogo Jevreja. Oseća se čovek kao da je u zemlji Jevreja. Na svim vodećim mestima bili su oni. Narod ih mrzi ali je taj narod strahom bačen u takvu apatiju da je još uvek nemoćan za ličnu inicijativu“.

⁵⁰ „Rusija danas može danas da pogleda sebe u upoređenju sa drugima. To je najbolji način da se probudi iz smrtonosnog sna. Mi je danas vidimo onakvu kakvu su je napravili Jevreji-komunisti u želji da ostvare proročanstvo iz svoga Talmuda: „Povратиће се кралјевина Јевреја, када ће сви остали народи њима служити....Tada će svaki Jevrejin imati 2800 slugu i 300 sluškinja...“. Jedino što nam je potrebno danas, to su oči da vidimo i srce da osećamo- za svoj narod“.

и умове. Цивилизаторска мисија немачке армије је још више истакнута док се опет кривица пребацује на Јевреје који чине срж бољшевика. Немци су приказани као добротвори са пуно саосећања према народу који су спасили из ропства. А сами становници то као да су једва дочекали. Упоредо са овим Немци истичу и разоткривају фаличност совјетске индустрије, која је успостављена на темељима превише жртава⁵¹. Било је такође битно разоткрити истину иза совјетске аграрне реформе. Све те приче о успесима Совјета ништа су друго него лаж. По речима штампе, аграрно питање решили су још цар Александар II и Столипин, када су сељаци добијали приватну својину. Све што је дошло са комунизмом је ништа друго него црвени терор који је изазвао око 30 милиона жртава. Због Стаљинове колективизације сељаци и највише испаштају и горе им је него икада⁵². Исто тако совјетски устав се критикује и користи као пример лажи којима Совјетски Савез трује своје савезнике. Ово је лансирала изјава председника Рузвелта да совјетски устав гарантује слободу вероисповести. Штампа користи ово како би истовремено напала и Рузвелта и Стаљина, јер за првог тврди да је тако нешто изјавио само да би оправдао своју сарадњу са Стаљином⁵³. Све наводне слободе које тај Устав дозвољава су заправо фарса, у оквирима који одговарају самом режиму. Шта то подразумева? Слободе зборова су само у оквиру комунистичких клубова или окупљања везаних за комунистичке празнике. Слобода штампе је такође смејурија, јер не постоје листови који нису у суштини под контролом владе. То је још само једно ругање народу који више нема право на слободно изражавање и мишљење⁵⁴. Ако је слобода личности загарантована, шта је са свим оним људима који су завршили у логорима без икаквог суђења? Устав гарантује такође заштиту сваком човеку који се нашао у Совјетском Савезу, прогоњен због комунизма. Зашто их онда Москва није пуштала у своју земљу за време шпанског грађанског рата? Свака

⁵¹ Obnova, 18.10.1941., str 2

⁵² Obnova, 24.10.1941., str 2

⁵³ Obnova, 6.10.1941., str 2

⁵⁴ „Zakon dalje kaže da se građanima stavlja na raspoloženje tipografija, hartija, prostorije, pošta, telegraf, telefon i radio, kao i sve što je potrebno za ostvarenje slobode štampe i zborova. Sve je to samo cinično ismejavanje naroda koji ne sme da govori, ne sme da misli drukčije nego što je to naredeno iz Centralnog komiteta komunističke stranke”

реч овог Устава је дакле обична лаж⁵⁵. Врхунац је заробљавање сина Молотова, совјетског министра спољних послова. Младић је био заробљен под лажним презименом и третиран са великом хуманошћу. Чак је и обишао немачку фабрику и био одушевљен оним што је видео. Он сам почиње да схвата као и већина руског народа да су били обманути и да Русија мора збацити јарам бољшевизма и придружити се европским народима. Народи унутар Совјетског Савеза не знају за живот ван њега⁵⁶. Због свега овога победа Немачке је значајнија него икада. Мисија Рајха и његових савезника је света а штампа кроз овакве текстове то наставља да истиче и да са пијететом говори о племенитим циљевима Немачке. Ово више није борба за територију и за ресурсе. Ово није само борба против Стаљина, ово је сада борба за душе људи. За душе руских грађана који су сувише дуго били заточени у мраку. Бољшевизам је симболично постајао све оно на шта су нацисти упозоравали. Пример јеврејске државе којом управљају Јевреји гушећи оне на чијој земљи живе.

Совјетски војник-звер против немачког витеза

Упоредо са представљањем совјетског грађанина као безвољне лутке бољшевичког режима, немачка пропаганда се изузетно трудила да покаже како је погубно комунистичка идеологија утицала на руску војску. Руска војска је у овом случају термин који се може користити са оклевањем с обзиром да су у Црвену армију улазиле многе народности. Ипак баш у томе је и поента пропаганде. Руска војска некада је можда и била способна за јуначка дела али сада, сада је то армија индоктринираних звери. Кроз штампу би читалац готово могао да замисли овај рат у коме храбри и неустрашиви тевтонски витез јуриша против варварских хорди са истока. Те хорде су крволочне и немају милости. Ако тевтонски витез изгуби, изгубиће цела Европа. Ипак, пропаганда и штампа држале су се начела борбе против идеологије не против народа. Као пример за ово, Обнова је објавила чланак 7.10.1941. о совјетским заробљеницима. Они су представљени готово у сличном

⁵⁵ „То је једини случај у историји човечанства да се Устав једне земље пише не за своју земљу већ за странце како би се страни свет могао обманути лажним декорацијама“, Е. Mesner, Обнова, 6.10.1941., str 2

⁵⁶ Обнова, 25.12.1941., str 2

стању као и сељаци и обични грађани. Заслепљени лажима и доктрином, они у немачком заробљеништву тек схватају праву истину. У почетку су били преплашени очекујући од Немаца најгора мучења и смрт. Наиме, константовано је да су немачки заробљеници жртве ужасних злочина од стране совјетских војника. Свакако совјетски војници су били изложени лажној пропаганди јер су веровали да Немци сурово поступају са совјетским заробљеницима. Ова тврдња је одмах одбачена јер досадашње ритерско владање немачког војника, чак и према непријатељској Француској није могло бити доведено у питање⁵⁷. Они чак и одвајају праве комунисте, под којима се подразумевају комесари на пример од осталих црвеноармејаца али пре свега како би заштитили саме комесаре. Наводно бес њихових другова према дојучерашњим мучитељима је сувише велик. Црвеноармејац је убеђен од својих претпостављених да западне буржоаске војске по обичају убијају своје заробљенике. Стога погубљења немачких заробљеника, које иначе спроводе месари, служе као репресија за немачку окрутност. На тај начин се ставља до знања совјетском војнику да га у заробљеништву чека само смрт. Ниво развитка црвеноармејаца је врло низак, и они ће лако поверовати у најневероватније ствари. На основу анкета спроведених међу командирима Црвене армије, већина официра није ни прочитала књигу осим партијских брошура. У случају и да јесу, то су неки петпарачки романи. Опет се прави дистинкција наравно између Совјета и Руса⁵⁸.

Сами ти совјетски заробљеници схватају да су комунисти заправо они који тлаче њихов народ и врло радо ступају у специјалне јединице и врше пропаганду међу црвеноармејцима. Одричу се бољшевизма и међу руским масама заробљеника највише влада антикомунизам. Опет се може повући паралела. Као и у чланку Вере Пешић, Рус, овог пута војник, представљен је као жртва. Готово лутка испраног мозга која чини злочине јер је убеђен да га чека суровост од стране његовог непријатеља. Тако су му рекли његови надређени, прави комунисти. Зато

⁵⁷ Obnova, 7.10.1941., str 2

⁵⁸ „Interesantno je da komunisti nisu mogli da utemelje u ruskim dušama ni najmanje simpatije prema komunizmu. Sovjetski vojnici u prvim momentima zarobljeništa osećaju strah od komunista koji su sa njima zajedno zarobljeni. Zatim, kada vide da ovi gospodari njihovog života nemaju više vlasti i terorističkih mogućnosti, onda crvenoarmejci ispoljavaju svoje ogorčenje i mržnju prema tim tiranima. Kada budu odvojeni od partijskog sloja, onda izražavaju osećanja, ukus i poglede koji nemaju ništa zajedničkog sa komunizmom.

је ту опет шок када наилазе на хуман третман и када им Немци отварају очи показујући ко су прави непријатељи Русије. И шта је Стаљину остало? Становнике третира као топовско месо, константно их позивајући да бесмислено жртвују своје животе. Већина правих Руса је ослобођена у немачким офанзивама. Стога Стаљину још једино остају Азијати. Сасвим прикладно за модерног Џингис-кана, да Азијати бране његов азијски режим⁵⁹.

Свакако, још бољи пример за совјетског војника имамо у чланку Обнове од 22.10.1941. године, где се детаљно пише о злочинима Совјета⁶⁰. Истиче се да су Немци витешки народ и као такви они су способни да хвале и поштују своје непријатеље. Као пример је узет Фридрих Велики који је изузетно ценио руског војника. Иде се толико далеко да се хвале руски генерали и лидери из прошлости попут Суворова или Петра Великог, јер они су знали да победе али и да хумано третирају своје заробљенике. Руски војници нису били крволочне звери. Они су знали за част, храброст, витештво, били су „христољубиви“⁶¹. Црвеноармејац није руски војник. Он не зна за част, за милост. Некада славна руска војска постала је ругло, предвођено комунистичком идеологијом. Црвеноармејци су продукти комунистичког васпитања. Они пуцају у леђа, они убијају заробљенике. За то је крив јеврејско-комунистички утицај, који је претворио човека у звер у служби комунизма. Већ на почетку рата формиран су ти специјални батаљони, мушки и женски, крволочни фанатици у служби модерног монголског кана. Они без милости касапе рањенике и заробљенике, задојени и заслепљени комунистичком догмом. Шта се дакле може из свега овога закључити? Немци поступају хумано. Они се не свете, они не убијају заробљенике и они једноставно желе да отворе очи руском народу који је већ сувише дуго био у тами болшевизма. Пропаганда од почетка пажљиво разликује Руса од Совјета. Рус је угњетавани грађанин некадашње поносне империје док је болшевик, комуниста ништа више него звер у људском облику, способна за најгоре врсте злочина и мучења. Док су грађанима болшевици уништили вољу, војнике су задојили лажном пропагандом и унели у њих ужасан страх како од непријатељских војника тако и својих старешина.

⁵⁹ Обнова 21.10.1941., стр 2

⁶⁰ Хитлер: „Црвена армија се не састоји из војника већ бештија”, Обнова 22.10.1941., стр 2

⁶¹ Обнова 21.10.1941., стр 2

Закључак

Други светски рат био је по свему највећи конфликт у историји човечанства. Ту су били сукоби не само војски, већ и идеологија, великих политичких и војних лидера као и нових технологија. Методе које су се само могле назрети у претходном рату, сада су већ биле усавршене. Пропаганда је једна од њих. Немачка пропаганда генерално током Другог светског рата може се сматрати ремек-делом манипулације а слично важи и за колаборационисте који су ту исту пропаганду ширили кроз окупиране земље, под влашћу немачког Рајха. Операције „Барбароса“ и „Тајфун“ биле су прекретнице у овом великом конфликту. Не само да су немачке армије претрпеле своје прве поразе и не само да је блицкриг најзад био заустављен, већ су Немци први пут морали да кроз своју пропагандну машину нађу начин да оправдају пораз пред својим народом али и савезницима. Иако је за овај пораз било лако окривити снег и блато, и наравно тврдити да је све то био део једне веће стратегије, следећи порази неће бити тако лако прикривени. Од свог рата са Русијом Немци су направили питање опстанка европске цивилизације. Кроз штампу, разни чланци имали су задатак да приближе слободним грађанима Европе са чиме тачно имају посла. Док су грађани читајући новине са ужасом могли да замишљају хорде са Истока које надиру спремне да угрозе цео њихов начин живота истовремено су бивали умирени извештајима са фронта који су јављали свакодневно о немачким успесима. И док су немачки сјајни ритери поражавали хорде на сваком пољу десило се нешто што нико није очекивао. Хорда је узвратила ударац. Жестоко, немилосрдно одбацила је непријатеља са своје земље. Јер то је била суштина, то је била права истина. Немци нису били ослободиоци нити спаситељи. Они нису дошли да цивилизују руски народ. Они су дошли да освајају. И колико год се правдали и крили иза маске славних витезова из древних времена, Немци нису водили ни частан ни ослободилачки рат. Истина је била једноставнија него што су то новине представљале. Немачка је хтела на исток, хтела је да истреби тог непријатеља кога је Хитлер још док је био у затвору прогласио за судбоносног непријатеља хиљадугодишњег Рајха. У почетку, чинило се свакако да ће та

амбиција бити успешна. Немци су ређали победе за победом, тактикама које су успевале код свих других противника. Али нису могле да успевају заувек. Било је лако људима који нису имали контакт са Совјетским Савезом представити његове грађане као марионете јеврејског режима и још лакше представити себе као цивилизатора, Заратустру и нат човека који је дошао да спаси немоћне и отвори им очи. Било је лако, док се побеђивало. Било је лако говорити како се непријатељ бори нечасно и зверски док су немачке јединице витешки обављале своју дужност. Али пораз уме да буде отрежњење. Пораз уме да разоткрије истине које нису смеле да се сазнају. Одједном је безумна хорда била јача него што се мислило. Одједном је тај кукавички совјетски војник застао и одбранио своју престоницу од непријатеља. Почеле су да се виде пукотине у том сјајном тевтонском оклопу. Витез је падао а са њим и илузије о брзој победи и мисији слободе. Свакако да штампа није признала пораз. Нигде се не би могао наћи наслов „Јединице Рајха заустављене пред Москвом”. Ма колико да су се крили иза већих стратегија и планова за наредну годину Немци више никада нису дошли близу Москве. Тај коначни удар који је требало задати никада није био задат. Уместо тога почели су да се ређају порази. Хитлер је једном током свог говора у жељи да оповргне гласине Енглеза да немачке армије трпе поразе на Источном фронту говорио како нису руске јединице те које су на Рајни већ су немачке армије ту надомак Москве. Иронично је донекле колико се само четири године касније ситуација променила. Руске снаге биле су надомак Берлина а сам Фирер био је у бункеру испод портрета Фридриха Великог, сањајући и даље о неком „бранденбуршком чуду“ које би га спасило. Не може се порећи да је комунистички режим имао своје мане. Не може се порећи да је имао изузетно сурове методе обрачунавања са политичким противницима, и да је његова индустрија била изграђена на темељима ужасне жртве народа. Не може се порећи и да је лидер Совјетског Савеза, Јосиф Стаљин данас сматран једним од најозлоглашенијих диктатора у историји. Пропаганда је умела ефикасно да споји истину са лажима. Само тако може да се створи довољно уверљива слика за читаоце који нису упознати са чињеницама. Пропаганда Трећег Рајха била је добро подмазана машина која је вешто манипулисала страховима сопственог народа и осећајем ниже вредности након пораза у претходном рату.

Било је примамљиво за Немца да верује како после толико понижења, он најзад узвраћа ударац и узима улогу спасиоца Европе. Било је примамљиво наћи конкретног кривца у лику Јеврејина. Било је толико примамљиво да су офанзивне операције Рајха, обично оправдане неким смешним изговорима биле углавном слављене као велике победе. Данас када живимо у цивилизованијем свету, дужност историчара је да се потруди да се не заборави. Да се зна права истина о немачком крсташком походу који је коштао милионе живота. Да се зна да су ти цивилизатори и ослободиоци били одговорни за најстрашније злочине у историји човечанства и то баш на тим просторима које су тврдили да ослобађају од бољшевичког стиска. И не треба никада да се заборави први пут када је та сила била заустављена. Москва је била град хероја 1941-1942. године. И колико год се инсистирало на томе да су снег и блато спасили совјетску престоницу не може се никако занемарити херојски отпор и надљудски напори црвеноармејаца који су дали животе за своју земљу. Иако их је штампа представљала као индоктриниране звери, совјетски војници су јасно показали своју снагу, упорност и пожртвованост. То је и довело до „позиционог рата”. А касније и до потпуног слома када су хорде новог Џингис-кана ипак успеле да разбију тевтонски оклоп и продру у цивилизовану Европу.

Библиографија

Извори

Ново време, 22.06.1941-30.09.1941. године

Ново време, 01.07.1942-07.07.1942. године

Обнова, 01.10.1941-31.12.1941. године

„Живот у СССР”, исечци из књиге „Истина о СССР”, Милосава Васиљевића, Ново време 26.06.1941.

Вера Пешић, „Како изледа бољшевички рај“?, Обнова, 01.10.1941.